

Kansallisen ja kansainvälinen – Tarton yliopisto

Timo Rui: Ulkomaiset tiedemiehet Tarton yliopistossa ja virolaisten opintomatkat ulkomaille 1919–1940. Historian tutkimuksia – Studies in History 21. Joensuu 2001 Joensuun yliopistopaino. 340s.

■ Timo Ruin väitöskirja *Ulkomaiset tiedemiehet Tarton yliopistossa ja virolaisten opintomatkat ulkomaille 1919–1940* käsittelee Tarton yliopiston vaiheita 1920- ja 30-luvulla. Tuona aikana rakennettiin virolaista sivistysyliopistoa, jonka tarpeellisuudesta maan yliopistoväki oli lähes yksimielinen. Kun yliopiston piti olla kansallinen ja kansainvälisesti korkeatasoinen, tämä aiheutti ongelmia. Taakkana yliopiston kehittäjillä oli kauas ulottuvat muistot Tarton yliopiston aikaisemmista vaiheista, muistot menestyksistä ja tappioista.

Väitöskirjaa voisi luonnehtia perustutkimukseksi yliopiston ja yhteiskunnan välisistä suhteista. Minkälaisessa tilanteessa Tarton yliopisto käynnistyi, mitkä olivat yliopistolle asetetut päämäärät ja odotukset – nämä ovat keskeisiä kysymyksiä Ruin tehtävänasettelussa. Itsenäisen Viron tasavallan poliittisessa tilanteessa ei ollut helppo perustella uusia oppituoleja yliopistoon. Rui osoittaa, että Tarton yliopiston

rahoitukseen osoitettiin myös yksityisiä varoja, jopa enemmän kuin valtion rahoitusta.

Kansainvälisyyden vaikutus Tarton yliopiston kehitykseen on tutkimuksen keskeinen kysymys. Kansallinen *tietotaito-varanto* täydentyi samalla kun yliopisto kansainvälistyi. Kansallinen missio tuli toteuttaa virolaisin voimin. Rui on ottanut mukaan yliopiston kaikki tiedekunnat 1919–40.

Tarton yliopiston kannalta oleellisia kysymyksiä ovat: miten Tarttoon siirtyneet ulkomaiset tiedemiehet auttoivat yliopiston kehittämisessä, ja missä virolaiset kävivät täydentämässä omaa tieteellistä osaamistaan. Kirjan toimijoina ovat tiedemiehet, yksilöt, joiden urakehitystä Rui tarkastelee ottamalla huomioon heidän panoksensa virolaiseen yhteiskuntaan, sen laitosten rakentamiseen ja talouselämän kohentamiseen. Päälähteenä ovat yliopiston asiakirjat, Tarton yliopiston arkistokokonaisuus *Eesti Ajalooarhiivissa*.

Tutkimuksessa tuodaan esiin niitä vaikeuksia, joita itsenäisen Viron kansallisen yliopiston rakentaminen vaati. Yliopistossa oli vuonna 1921 52 professorin virkaa, joista virolaiset pitivät hallussaan 19; näistä yli puolet oli epäpäteviä. Lähimenneisyyden katkerat muistot vaikeuttivat yliopiston toimintaa. Rui pureutuu syvälle niihin ongelmiin, joita kansallinen missio toi tullessaan: kielikysymyksiin ja kansallisuuskysymyksiin. Tutkimuksessa ei ole kysymys vain yhden tiedekunnan tai muuttaman professorin urakehityksen seuraamisesta vaan työssä käsitellään lukuisia henkilöitä.

Jo työn nimi osoittaa, että kysymyksessä on kansallisen osaamisen ja kansainvälisen tietotaidon välinen vuoropuhelu, tietotaidon kartuttaminen. Tutkimuksen juoni perustuu kahteen suureen kysymykseen, miten vahvistaa virolaista yliopistoa ja miten siitä voisi tehdä vahva kansallisen kulttuurin ja sivistyksen keskus. Samalla oli – kansallisesta missiosta huolimatta – säilytettävä yliopistollinen opetus ja tutkimus kansainvälisen kehityksen tasolla.

Oli kaksi mahdollisuutta ratkaista ongelma: nimittää virkoihin tieteellisesti pätevä virokielinen ja virolainen professorikunta tai sen puuttuessa rekrytoida professoreja ulkomailta, tai rinnakkaisena näille keinoille kouluttaa uutta tutkijakuntaa lähettämällä tutkijoita ulkomaille. Tämä nähtiin keskeiseksi aloilla, joille oli vaikea saada pätevyyden omaavia henkilöitä ulkomailta.

Jos virolaisia ei ollut riittävästi rekrytoitiin professoreja ensin Suomesta ja Skandinavian maista ja sitten myös Saksasta, olipa oikeus- ja taloustieteissä tyydyttävä jopa venäläisten kutsumiseen.

Ruin tutkimuksessa on kysymys tiedonsiirroista, miten uusinta tietoa saatiin käyttöön ja hyödyntämään itsenäisen Viron kulttuuri- ja talouselämää. Kun puhutaan tiedonsiirroista yhteiskunnallisen kehityksen modernisaation/tai vaikkapa teollistumisen ja innovatiivisuuden edistämiseksi, meillä on kaksi mallia: valtiojohtoinen järjestelmä ja yksityisin varoin rakentuva järjestelmä. Yhdysvallat edustaa jälkimmäistä, mm. Japani, Uusi

Seelanti, Suomi ja Ranska edellistä. Virossa valtio näytti osallistuvan aktiivisesti tiedon siirtoon, mikä teki järjestelmästä samankaltaisen kuin meillä on ollut.

Yliopiston professorin tehtäväkenttää voi kuvata niin, että siihen kuuluu tiedonvälitys uusimmasta tutkimuksesta, opetus ja oma tutkimus. Riippuu kulloisestakin poliittis-yhteiskunnallisesta tilanteesta, miten näitä tehtäviä priorisoidaan ja on mahdollisuus priorisoida. Vallinne melkoinen yksimielisyys siitä, että kansallisvaltioiden rakentamisvaiheessa – millaista Virossa elettiin – yliopistosta tuli kansallisen kulttuurin keskus ja siellä työskenteleville tutkijoille asetettiin suuria odotuksia sivistys- ja valistustehtävässä. Tiedemiehet olivat keskeisessä asemassa luotaessa uusia innovaatioita kansallisvaltioiden teollisuuden tarpeisiin. Ruin olisi toivonut kiinnittävän huomiota siihen, sujuiko kaikki niin kitkattomasti kuin hän esittää. Useimmilla aloilla suuri tavoite kokonaan virolaisen professorikunnan saamisesta toteutui 1930-luvulla, ja yhä useampi virolainen tiedemies osallistui ulkomaisiin kongresseihin.

Myös moni suomalainen tutkija vieraili Virossa kongresseissa pitämässä vierailuluentoja. Tarton yliopistosta muodostui suomalaisille tärkeä innovaatiokeskus. Suomalaisilla oli kysyntää; monen tiedemiehen ura on alkanut sieltä. Kun tutkimme eurooppalaisia innovatiivisia keskuksia emme ole ehkä aiemmin ottaneet huomioon sitä roolia, mikä Tarton yliopistolla oli 1920- ja 1930-luvulla.

Parhaimmillaan Ruin analyysi on silloin, kun hän tuo esiin opettaja-oppilassuhteen vaikutukset nuoren polven kasvattamiseen ja heidän verkottumiseensa kansallisesti (esim. s. 127). Kirjoittajan kunnianhimoa osoittaa, että hän ei jätä kertomatta tieteenharjoittajien myöhempiä vaiheita vaan osoittaa, miten moni pakeni joko Saksan kautta Yhdysvaltoihin tai Pohjoismaista reittiä eteenpäin.

Tarkasteltaessa niitä rajaehdetoja, joiden vallitessa yliopistossa työskenneltiin, tekijä tuo hyvin esiin Heinrich Koppelin, Johan Köppin ja Hugo Kahon rehtorikaudet sekä kuraattori Peeter Poldin toiminnan, erityisesti yliopiston alkuvaiheessa. Tekijän olisi toivonut kiinnittävän huomiota hieman enemmän poliittisella ja taloudellisella tasolla tapahtuneeseen kehitykseen. Minkälaiseksi kehitettiin virolaista yhteiskuntaa ja minkälaisen yhteiskunnan palvelukseen koulutettiin opettajia tai kemistejä? Rui käsittelee aihetta puhuessaan maataloudellisesta tiedekunnasta ja teollistumisesta – palavan kiven kehittelyn kohdalla. Viro oli maatalousmaa vielä 1930-luvulla, mitä osoittaa mm. maatilojen määrän kasvu. On ilmeistä, että panostaminen maa- ja metsätalouteen heijasteli uskoa maatalouden voimaan?

Tutkimuksen heikkoutena voi pitää luettelonomaista esitustapaa, jossa henkilö henkilöltä kirjataan heidän uransa alku ja koulutuksensa suhteessa Tarton yliopistoon ja heidän myöhemmät kohtalonsa. Mikäli olisi valittu vain muutamia esimerkkihenkiloita olisi pää-

dytty toisentyypiseen tutkimukseen. Luku Cederbergistä osoittaa miten pitkälle voi päästä, kun käytettävissä on laajat yksityiskokoelmat. Tutkimuksen tilastollisessa analyysissä ja taulukointiteknikassa olisi toivomisen varaa.

Rui on kerännyt laajan aineiston, jota analysoimalla hän on pystynyt osoittamaan Tarton yliopiston vetovoimaiseksi ja innovatiiviseksi tutkimusympäristöksi. Hän on tutkimuksellaan tehnyt palveluksen virolaiselle tiedeyhteisölle, varsinkin kun työ käännetään eestin kielelle. Hän on osoittanut, että Tarton yliopistossa pyrittiin – ja ehkä onnistuttiinkin – säilyttämään kansainvälinen taso vaikeuksista huolimatta. Perusteelliset tutkijoiden elämäkaariaineistot vakuuttavat lukijan siitä henkisestä voimasta ja kansallisesta missiosta, jolla itsenäistyneen Viron tasavallan yliopistoa rakennettiin kansalliseksi sivistysyliopistoksi. Toisen maailmansodan kynnyksellä ulkopuoliset havainnoitsijat saattoivat todeta myös yliopiston kerrannaisvaikutukset ympäröivään yhteiskuntaan.

Tarton yliopiston kehitys 1920- ja 1930-luvulla oli kuin jännityskertomus, joka päättyi surullisesti. Toisaalta 1990-luvun itsenäisessä Viron tasavallassa on yliopistotoiminta saanut vahvistusta siitä henkisestä ja kansallisesta pääomasta, jota kartutettiin Tarton yliopistossa 1920- ja 1930-luvulla.

Marjatta Hietala